

BAĞLANMA KURAMI VE SOSYAL HİZMET

Aykut Can DEMİREL*

Hüseyin BATMAN**

ÖZET

Anne ve bebek arasındaki görünmez bağı açıklamak için Bowlby'nin temellendirdiği bağlanma kuramı üzerine on yıllardır aralarında sosyal hizmetin de olduğu farklı disiplinler çalışmaları yürütmektedir. İlk başlarda yalnızca bebeklik ve çocukluk dönemlerindeki bağlanma stillerini açıklamada kullanılan kuramın aslında bütün gelişim dönemleri için kritik öneme sahip olduğu anlaşılmıştır. Bağlanma üzerine yapılan araştırmalar bireyin sahip olduğu bağlanma stiline stres, kaygı, düşük benlik saygısı gibi psikolojik sorunlar üzerine etkisinin olduğunu göstermiştir. Bağlanma stilleri eş seçimi ve evlilik uyumu konusunda belirleyici olmakta hatta madde bağımlılığı ve suç davranışına yol açabilmektedir. Bağlanma stillerinden kaynaklı bu sorunlar sosyal hizmet uygulamalarının doğrudan ya da dolaylı konusu olabilmektedir. Bu kapsamda çalışmada bağlanma kuramının sosyal hizmet uygulamalarındaki yerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda bağlanma kuramının farklı gelişim düzeyleri ve farklı sorunları olan müracaatçılar ile birçok sosyal hizmet alanında uygulamalar gerçekleştirilebileceği anlaşılmıştır. Dahası bağlanma kuramının sadece müracaatçılar ile değil aynı zamanda sosyal hizmet - süpervizyon sisteminde de kullanılabileceği değerlendirilmiştir. Sonuçta bağlanma kuramının değerlendirme, müdahale ve karar verme sürecinde sosyal hizmet uygulamalarında yol gösterici nitelikte olduğu söylenebilir. Diğer taraftan feminist ve eleştirel sosyal hizmet bağlanma kuramını sadece bağlanma stillerini ele aldığı ve toplumsal cinsiyet rollerini ve farklılıkları görmezden geldiği için eleştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma, Bağlanma Kuramı, Sosyal Hizmet, Sosyal Hizmet Uygulaması

ATTACHMENT THEORY AND SOCIAL WORK

ABSTRACT

For decades, various disciplines including social work have been conducting studies based on Bowlby's attachment theory to elucidate the invisible bond between a mother and her baby. Initially employed to expound attachment styles in infancy and childhood, this theory has revealed its critical significance across all developmental stages. Research on attachment has demonstrated the impact of an individual's attachment style on psychological issues such as stress, anxiety, and low self-esteem. These attachment styles wield decisive influence over mate selection, marital compatibility, and can even contribute to substance abuse and criminal behavior. The problems stemming from attachment styles can directly or indirectly intersect with the realm of social work practice. In this context, the aim of this study is to explore the role of attachment theory in social work applications. The findings suggest that attachment theory can be applied within numerous social work domains, catering to applicants with diverse developmental levels and varying issues. Furthermore, it is discerned that attachment theory can be harnessed not only with applicants but also within the social work supervision system. Ultimately, attachment theory can be deemed guiding in assessment, intervention, and decision-making processes within social work practice. On the other hand, feminist and critical social work perspectives critique attachment theory for its exclusive focus on attachment styles, disregarding gender roles and societal differences.

Keywords: Attachment, Attachment Theory, Social Work, Social Work Practice

1. GİRİŞ

Her insan hatta her organizma hayatta kalmak ve yeni olan sorun ya da durumlar ile baş edebilmek için birtakım temel içgüdülere sahiptir. Bu içgüdülerden birisi olan bağlanma, insanın hayatta kalma evrimsel kitinin doğuştan gelen bir parçası olarak görülmekte, çocukların ebeveynlerine yakın kalmasını sağlamakta ve böylece hayatta kalarak kendi genlerini kuşaklararası aktarabilmesini sağlamaktadır (Bennett ve Nelson, 2010, s. 13).

* Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Muğla Meslek Yüksekokulu Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, aykutcandemirel@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6388-7313

** Afyon Kocatepe Üniversitesi Sandıklı Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü, socialbatman@gmail.com ORCID: 0000-0001-8902-1577

Doğadaki hemen hemen bütün canlılar için önemli olan bağlanma, diğer canlılara göre gelişimini çok uzun sürede tamamlayabilen insan için kritik bir öneme sahiptir. Bağlanma, evrimsel gelişimde derin kökleri olan psikobiyolojik bir ilkeyi ifade etmekle birlikte, bir sosyal grubun yaşama tutunmasında büyük avantaj sağladığına inanılmaktadır (Lahousen ve ark., 2019, s. 1). Bağlanma, hayatımızdaki özel insanlarla kurduğumuz, onlarla etkileşimde bulunduğumuzda zevk ve neşe duymamıza ve stres zamanlarında onların yakınlığıyla rahatlamamıza neden olan güçlü, şefkatli bir bağıdır (Berk, 2013, s. 428; Harlow, 2021, s. 79).

Bağlanmanın teoriye dönüştürülmesi 1960'lı yılların sonlarında psikolog Edward John Mostyn Bowlby tarafından gerçekleştirilmiş ve uygulamaya dayalı ilk ampirik kanıtlar meslektaşı Mary Dinsmore Ainsworth tarafından elde edilmiştir (O'Shaughnessy, 2023, s.1). Bowlby bağlanmayı, çocuğun ilgi ve bakım ihtiyaçlarını karşılayan kişilere yönelik geliştirdiği güçlü duygusal bağ şeklinde ifade ederken aynı zamanda bağlanmanın biçiminin ve kalitesinin insan yaşamının bütün aşamalarında ilişkilerini etkilediğini belirtmektedir (Çetin ve ark., 2017, s.81). Diğer bir ifadeyle çocuklukta geliştirilen bağlanma modellerinin yetişkinlikte de devam ettiği ve gelecekteki duygusal yaşamı şekillendirici etkisinin olduğu bildirilmektedir (Bennett ve Saks, 2006, s. 669).

Bağlanma kuramı, psikoloji ve psikoterapi üzerinde yaptığı büyük etki nedeniyle geniş çapta kabul görmüş (Sable, 2011, s. 18) ve aralarında sosyal hizmetin de dahil olduğu birçok disiplini etkilemiştir. Aslında sosyal hizmetin bağlanma kuramından etkilenmesi tesadüfi değildir. Sosyal hizmet birçok disiplinden teorik bilgi ile desteklenen değer temelli bir meslektir. Özellikle 1920'li yılların başından itibaren psikiyatri ve psikoloji disiplinlerinden gelen katkılar sosyal hizmet müdahalelerini derinden etkilemiştir (Acar ve Duyan, 2003, s. 10).

Bağlanma kuramı sosyal hizmet araştırmacıları, eğitimciler ve klinisyenlerin halen ilgisini çekmektedir. Kuramın yaşam boyu gelişimi açıklaması; belirli yakın ilişkilerin önemi, bunların nasıl kurulup sürdürüldüğü ve ayrılık ya da kayıp gibi aksaklıklardan nasıl etkilenebileceği hakkındaki düşünceleri değiştirmiştir (Sable, 2011, s. 24).

Bu çalışmada bağlanma kuramının sosyal hizmet uygulamalarındaki yerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Amaç doğrultusunda öncelikli olarak bağlanma kuramı, bağlanma stilleri hakkında bilgilere yer verilmiş, ardından bağlanma kuramı ve sosyal hizmet uygulamasına değinilmiştir.

2. BAĞLANMA KURAMI

Bağlanma kavramının kökleri on üçüncü yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bowlby'nin kavramsallaştırmasına benzer şekilde kavramı (anne sevgisi) ilk tanımlayan Jean Jacques Rousseau olduğu söylenebilir (Çakır, 2019, s. 11). Bağlanma kavramının hem gündelik yaşamda hem de teknik manada iki anlamı bulunmaktadır. Oxford sözlüğü, bağlanmanın ilk anlamını "*birisine veya bir şeye karşı sevgi, düşkünlük veya sempati*" olarak tanımlar (O'Shaughnessy, 2023, s. 5). Ancak Bowlby'nin kavramsallaştırması aşk, şefkat, ilişki veya bağ olarak ele alınan ötesinde "*bir çocuk ile bir bağlanma figürü arasında güvenlik, korunma ve rahatlık ihtiyacına dayalı bir bağ*" olarak tanımlamaktadır (Prior ve Glaser, 2007, s. 94).

Bağlanma kuramı, bir psikanalist olan ve İngiliz nesne ilişkileri teorisyenleri grubunun bir üyesi olan John Bowlby'ye atfedilir. Kuram, etoloji ve kontrol teorisinden ve daha sonra bilişsel psikolojiden büyük ölçüde etkilenmiştir (McMillen, 1992, s. 206). Bağlanma kuramının ilk çalışması olarak nitelendirilebilecek "*Kırk Dört Juvenile Hırsız: Karakterleri ve Ev Yaşamları*" adlı çalışmada, Bowlby (1944) hırsızlık olaylarına karışan çocukların bir kontrol grubuna göre daha uzun süreli ayrılıklara veya bakımdan mahrumiyetlere sahip olduklarını ve ayrıca bu çocukların "*şefkatsiz*" büyüdüklerini ortaya çıkarmıştır (Demirdağ, 2017, s. 9; Sable, 2011, s. 18). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), Bowlby'yi II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'daki evsiz çocukların akıl sağlığı ile ilgili rapor yazması için görevlendirmiştir (Demirdağ, 2017, s. 4). Bowlby'nin hazırladığı rapor 14 dile çevrilmiş ve 1951'de "*Anne İlgisi ve Zihin Sağlığı*" olarak DSÖ tarafından basılmıştır (Demirdağ, 2017, s. 5; Soysal ve ark., 2005). DSÖ'nün raporu, Bowlby'nin dünya çapında tanınmasını sağlamıştır (Sable, 2011, s. 18).

Bowlby, yaptığı çalışmalarda bebeklerin ebeveynlerinden ayrılmamak için veya fiziksel olarak ayrılmış bir ebeveynle yeniden bağlantı kurarken giriştikleri aşırı davranışların (ağlama, çılgılık atma ve sarılma vb.)

evrimsel mekanizmalar olduğunu ve bu davranışların muhtemelen doğal seçim yoluyla pekiştirildiğini ve çocuğun hayatta kalma şansını artırdığını ifade etmiştir (Fraley, 2018). Bowlby'nin ilk yazıları sırasında, psikanalistler bu ifadelerin duygusal acıyı bastırmak için işleyen olgunlaşmamış savunma mekanizmalarının etkileri olduğunu savundular (Fraley, 2018). Ancak Bowlby psikanalist meslektaşlarının aksine teorinin sadece klinik gözlemlerden ziyade araştırmalarla desteklenmesi gerektiğini düşünüyordu (Holmes ve Farnfield, 2014, s. 1). Bu nedenle Bowlby, James Robertson (sosyal hizmet uzmanı) ve Mary Ainsworth (psikolog) ile bebeklerin ayrılığa tepkileri üzerine araştırma projeleri oluşturmuştur (Ainsworth ve Bowlby, 1991). Robertson, tüberküloz nedeniyle hastaneye kaldırılan ve ardından ailelerinin bakımına geri dönen çocukların davranışlarını incelemiştir. Ainsworth, Uganda'da ve daha sonra ABD'de çocukların ve annelerinin ev temelli gözlemlerini kullanarak bebek/anne ayrılıklarını inceleyen araştırmasına devam etmeden önce Londra'da Bowlby ile çalışmıştır (Ainsworth ve Bowlby, 1991; Holmes ve Farnfield, 2014, s. 2). Bowlby yaptığı çalışmaları “*Attachment and Loss*” adlı üç ciltlik kitapla kaleme almış ve bağlanma kuramını temellendirmiştir (Yıldız, 2012, s. 2). Bowlby'nin teorik çalışmaları Ainsworth tarafından uygulamaya konmuş ve akademik olarak kabul görmesini sağlamıştır (O'Shaughnessy, 2023, s. 9).

Bowlby'ye göre bebeğin ebeveynle ilişkisi, yetişkini bebeğin yanına çağıran bir dizi doğuştan gelen sinyalle başlar. Zamanla, yeni duygusal ve bilişsel kapasitelerin yanı sıra sıcak, hassas bir ilgi geçmişiyle desteklenen gerçek bir sevgi bağı oluşur (Berk, 2013, s. 429). İnsan diğer canlılara göre büyük bir olgunlaşmamışlık durumu ile doğar ve bağlanma sisteminin oluşması altı ayı bulabilir. Bowlby'ye göre bağlanma gelişimi üç aşamada gerçekleşir (Holmes, 2014, s. 59).

1. Yönlendirme ve örüntü arama aşaması (0-6 ay).
2. Hedef belirleme aşaması (6 ay- 3 yaş).
3. Karşılıklı bir ilişkinin oluşumu aşaması (3 yaş ve sonrası).

3. BAĞLANMA STİLLERİ

Bağlanma stilleri bireyin bağlanma durumunun kalitesini ifade etmektedir (Holmes, 2014, s. 59). Bağlanma stilleri bireyin geçmiş deneyimlerinin içselleştirilmesi ile oluşmakta olup bireyin sonraki kararlarını, ilişkilerini ve duygularını doğrudan belirlemektedir (Lahousen ve ark., 2019, s. 12). Bağlanma stili bir çocuğun, gencin ya da yetişkinin başkalarıyla ilişkilerinde ne tür bağlanma davranışları gösterdiğini sınıflama çabasıdır (Lahousen ve ark., 2019, s. 2). Bağlanma stilleri ile ilgili literatürde birçok sınıflama bulunmaktadır. Ainsworth ve ark. (1978), Hazan ve Shaver (1987) ve Bartholomew ve Horowitz (1991)'in yapmış oldukları sınıflamalar bunlardan en bilindik olanlarıdır.

Bağlanma stilleri üzerinde ilk sınıflama Ainsworth ve ark. (1978) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ainsworth ve ark. (2015) bağlanma stillerini güvenli, kaçınan ve kaygılı/kararsız olarak üç grupta sınıflamışlardır. Ainsworth ve ark. (1978)'na göre güvenli bağlanma gösteren çocuklar bakım verenin* her daim yanlarında olacaklarını, stresli durumlarla başa çıkmada yardım görecekları konusunda emindirler. Ayrılık durumlarında bakım verene tepki verseler de bakım veren ortama döndüğünde çocuk kolaylıkla yatıştır. Güvenli bağlanmanın gelişmesi için çocuğun kesintisiz, tutarlı tepki veren, duyarlı ve her zaman ulaşılabilir bir bakım verene sahip olması gerekir (Keskin ve Çam, 2007, s. 151). Kaçınmacı stile sahip olanlar bakım verenin kendisine yardım edeceği konusunda hiç güvenleri bulunmamaktadır. Dahası bu stildeki çocuklar bakım veren yanından ayrıldığında hiç tepki göstermemektedir. Kaygılı/kararsız çocuklar bağlanma figürlerinin ihtiyaç duyulduğunda bakım verenin yanıt verip vermeyeceğinden emin değildirler ve bu yüzden içsel çalışan modeller geliştirirler. Bu stildeki çocuklar belirsizlik nedeniyle ayrılık kaygısı gösterirler ve bakım verenden ayrılmak istemezler (Keskin ve Çam, 2007, s. 152; McMillen, 1992, s. 207).

* Bakım veren terimi anne, baba veya çocuğun bakımını üstlenen kişi olarak tanımlanmıştır.

Ainsworth ve ark. (1978)'nin geliştirdikleri bağlanma stili çocuk-bakım veren bağlanma ilişkisini açıklamaktadır. Hazan ve Shaver (1987) ise bağlanma stili sınıflaması Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) ile benzerlik göstermekle birlikte yetişkin bağlanma stillerine odaklanmış ve aşk, romantik ilişkiler üzerine inşa edilmiştir. Hazan ve Shaver (1987) yetişkinlerde güvenli, kaygılı-kararsız ve kaçınan olarak üç bağlanma stiline olduğunu ortaya koymuşlardır (Kışlak ve Çavuşoğlu, 2006, s. 62).

Bartholomew ve Horowitz (1991) ise bu sınıflamayı geliştirerek bağlanma stillerini güvenli, saplantılı, korkulu, kayıtsız olarak Dörtlü Bağlanma Modeli ismiyle ele almışlardır (akt. Kışlak ve Çavuşoğlu, 2006, s. 62). Dörtlü Bağlanma Modeline göre olumlu-olumsuz olmak üzere iki boyutlu bir benlik modeli ve başkaları modeli bulunmaktadır. Bu boyutlara göre bağlanma stilleri çaprazlama olarak oluşmaktadır (Tepe, 2018, s. 9).

Güvenli bağlanma stilinde bireyler olumlu benlik ve başkaları modeline sahiptirler. Diğer bir ifadeyle bu bireyler hem kendilerinin hem de başkalarının sevmeye sevmeye layık olduğuna ve değerli olduklarına inanırlar (Tepe, 2018, s. 9; Yüksel ve Öncü, 2017, s. 65). Saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler ise olumsuz benlik ve olumlu başkaları özellikleri gösterirler. Bu bireyler kendilerini değerli ve sevmeye layık görmezken çevresindeki diğer bireylerin iyi ve değerli olduğunu düşünürler (Çelik, 2018, s. 28). Kayıtsız bağlanma stilinde bireyler olumlu benlik modeline ve olumsuz başkaları modeline sahiptir; özerkliğe ve bireyselliğe aşırı önem vererek başkalarına olan gereksinimi ve yakın ilişkilerin gerekliliğini reddetmeye yönelik tutumlar benimserler (Yüksel ve Öncü, 2017, s. 65). Korkulu bağlanma stilinde bireyler olumsuz benlik ve başkaları modeline sahiptir. Bu stile sahip bireyler kendilerini değersiz hissetme ve başkalarını güvenilmez olarak görme eğilimindedir (Tepe, 2018, s. 9).

Bağlanma bebeklik ve çocukluktan başlayarak tüm gelişim evrelerinde bireyin etkileşim halinde olduğu birçok sosyal sistemi (okul, kendi kurdukları aile, iş yeri) etkilemektedir (Sadak ve Yıldırım, 2020, s. 171). Yaşamın ilk zamanlarındaki bakım veren ve bebek arasında gelişen bağlanma stilleri bireyin ileriki yıllarda kurduğu ilişkilerin (romantik ilişkiler, arkadaşlık, evlilik vb.) yapısını belirler (Çetin ve ark., 2017, s. 92; Subaşı ve Kazan, 2020, s. 148). Dahası olumlu bağlanma stilleri psikolojik sıkıntılardan koruyucu bir işlev görür ve bireyin psikolojik iyi oluş, yaşam doyumu, stres, güven duygusu, benlik saygısı, memnuniyet, yalnızlık düzeylerini olumlu yönde etkiler (Çelik, 2018, s. 35; Karakuş, 2012, s. 36; Keskin ve Çam, 2007, 154). Güvenli bağlanma bireye olumlu psikolojik katkılar yapmakla birlikte güvensiz bağlanma stillerinin ruh sağlığı problemlerine yol açan bir risk faktörü olduğu bilinmektedir (Tepe, 2018, s. 23).

Güvenli bağlanma stilinin gelişimi sağlıklı aile ortamında mümkündür ve bu ortamı sağlayamayan ailelerin çocukları "korunmaya muhtaç" olma riski ile karşılaşabilirler (Çiçek, 2022, s. 42). Yapılan bir araştırma kurum bakımında kalan çocukların kayıtsız bağlanma stilleri sergilediğini göstermektedir. (Yüksel ve Öncü, 2017, s. 75). Bağlanma stilleri çocuklar için önemli olduğu kadar çiftler açısından da evlilikte uyumun belirleyicisidir (Kışlak ve Çavuşoğlu, 2006, s. 63).

Bağlanma stilleri bireylerin suç davranışı ve madde kullanımlarını etkileyebilmektedir. Yapılan bir araştırmada suça sürüklenmiş ergenlerde ana-babaya bağlanma düzeyinin daha düşük olduğu bulunmuştur (Sözen, 2016, s. 144). Diğer taraftan bağlanma sorunları yaşayan bireylerde cinsel suç davranışı görülme olasılığının daha fazla olduğu bildirilmektedir (Keskin ve Çam, 2007, s. 153). Madde bağımlılığı üzerine yapılan araştırmalar kaygılı/kaçıncı bağlanma stiline sahip bireylerin madde bağımlılığına daha yatkın olduğunu göstermiştir (Schindler ve ark., 2009, s. 324).

4. BAĞLANMA VE SOSYAL HİZMET UYGULAMASI

Sosyal hizmet psikoloji, sosyoloji, yönetim, hukuk, politika, felsefe gibi birçok disiplinden teorik açıdan desteklenen uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal hizmete 1920'li yıllardan itibaren psikoloji ve psikiyatri kuramları damgasını vurmuş ve vaka çalışması (case work) ön plana çıkmaya başlamıştır (Acar ve Duyan, 2003, s. 10). Benzer şekilde temellerini psikanaliz uygulamalarından alan bağlanma kuramı (Schore ve Schore, 2010, s. 57) sosyal hizmet mesleğinin uygulayıcısı sosyal hizmet uzmanları tarafından uzun

süredir kullanılır hale gelmiştir (McMillen 1992, s. 205). Bağlanma kuramı, bireyler arasında, ilişkilerin gelişme biçimi ve insanların diğer insanlara karşı nasıl davrandığı konusunda yaşam boyu etkileri olan bir kuramdır (Bretherton, 1985, s. 3). Kuram, sosyal sistem teorilerinin karakteristik özelliği olan hedefe yönlendirme, değişim ve sistematik bütünleşme gibi temel fikirleri içeren insan davranışlarına yönelik bir teoridir (Page ve Norwood, 2007, s. 32).

McMillen (1992), bağlanma kuramının ampirik temele dayandırılmasının, erken çocukluk dönemi ve ebeveyn ilişkisinin insan gelişimine etkisi açısından sosyal hizmet vaka çalışmalarında kilit rol üstlenebileceğini belirtmiştir. Dahası McMillen (1992) kuramın gelişim teorileri ve benlik durumlarına yaptığı vurgu nedeniyle psikososyal bakış açısı ile uyumlu olduğunu hem aile terapisi hem de bilişsel yaklaşımlarla kuramın bütünleştirilebileceğini ve klinik sosyal hizmet müdahaleleri için yararlı olacağını bildirmiştir.

Bağlanma kuramını kullanan sosyal hizmet uzmanının beş görevi bulunmaktadır (McMillen, 1992, s. 209);

1. Müracaatçıların, geçmiş ve şimdiki yaşamlarının çeşitli yönlerini keşfetmek için müracaatçıya destek, cesaret ve empati sağlamak
2. Müracaatçıları mevcut yaşamlarında önemli kişilerle nasıl ilişki kurduklarını düşünmeye teşvik etmek
3. Müracaatçıları, sosyal hizmet uzmanı-müracaatçı ilişkisini incelemeye teşvik etmek
4. Müracaatçıları, mevcut algıların/beklentilerin çocukluk ve ergenlik olaylarının ve bağlanma figürleriyle nasıl etkileşimlerin ürünü olabileceğini düşünmeye teşvik etmek.
5. Müracaatçıların, kendilerine ve başkalarına ilişkin benlik modellerinin şimdiki zamanlarına veya geleceğine uygun olabileceğini veya olmayabileceğini ya da aslında hiçbir zaman haklı gösterilmeyebileceğini fark etmelerini sağlamak.

Bağlanma kuramının ortaya atılmasından on yıllar geçmesine karşın sosyal hizmet için gerekli olan temel bilgi alanlarından biri olarak görülmeye devam etmektedir (Harlow, 2021, s. 87). Bağlanma kuramının ortaya çıkışı bakım veren-çocuk arasındaki görünmez bağla ilgili olsa da daha sonraki yıllarda ortaya konulan ampirik kanıtlar bağlanma stillerinin beşikten mezara ömür boyu süren bir bağ olduğunu bütün gelişim dönemlerinde farklı etkilerinin olduğunu göstermiştir. Nitekim birçok araştırmacı bağlanma kuramının bütün gelişim dönemlerinde (çocuk, ergen, yetişkin, yaşlı), sosyal hizmetin farklı uygulama ortamlarında (sevgi evleri, yetiştirme yurtları, huzurevi vb.) farklı uygulama düzeylerinde (vaka çalışması, aile danışmanlığı vb.) ve farklı konularda (çiftler arası sorunlar, süpervizyon, yas danışmanlığı gibi) kullanılabileceğini bildirmiştir (Çetin ve ark., 2017, s. 92; Harlow, 2021, s. 81; Karataş, 2017, s. 874; McMillen, 1992, s. 210; Park, 2016, s. 492).

Sosyal hizmette bağlanma kuramının kullanılabileceği önemli alanlardan birinin çocuk ve gençlik alanı olduğu söylenebilir. Bu alanda özellikle velayet ile doğrudan ilişkili olabilecek konularda çocuğun/gençin bağlanma stilleri sosyal hizmet uzmanlarına değerlendirme ve karar vermede yardımcı olabilecek özelliklere sahiptir. Ayrıca çocuğun bakım verenleri ile bağlanma stilleri bir ihmal ve istismar vakasının tespitinde yol gösterici olabilir (Page ve Norwood, 2007, s. 38). Sosyal hizmet uzmanlarının aile mahkemelerinde çocuğun ve ailenin durumu ile ilgili olarak hazırladıkları sosyal inceleme raporlarında bağlanma stilleri velayetin kime verileceği konusunda hâkime rehberlik edebilir. Bağlanma stilleri aile içi şiddet konusunda bir veri sağlayabilir (Park, 2016, s. 494; McMillen, 1992, s. 210). Kadınların kaygılı bağlanma biçimleri ile şiddet öyküsü konusunda önemli bir yordayıcıdır (Bond ve Bond, 2004). Bu kapsamda sosyal hizmet uzmanları müracaatçılarının bağlanma stillerinin şiddet ile ilişkisini değerlendirebilirler.

Evlad edinme ve koruyucu aile uygulamalarında bağlanma stilleri sosyal hizmet uzmanlarına yardımcı niteliktedir. Nitekim yapılan bir araştırma (Downes, 1988, s. 486) koruyucu aile veya evlat edinmede sorunlar yaşanan vakalarda çocuk/gençlerin kaygılı/kaçıncı bağlanma stiline sahip olduğunu göstermiştir. Birçok koruyucu veya evlat edinen aile günlük yaşamı yönetme konusunda desteğe ihtiyacı bulunmaktadır ve bu durumun çocukların ve gençlerin okul başarılarını etkilemektedir (Harlow, 2021, s. 86). Sosyal hizmet

kuruluşlarında olduğu gibi okul ortamında da bağlanma üzerinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Bağlanma kuramının sosyal hizmette kullanılabileceği bir diğer alan ise aile/çift danışmanlığıdır. Hazan ve Zeifman (1999), romantik ilişkilerde eşlerin birincil bağlanma figürleri statüsünü üstlendiğine belirtmektedir. Çiftlerde güvenli bağlanma, insanların duygularını düzenlemelerine, bilgileri etkili bir şekilde işlemelerine ve net bir şekilde iletişim kurmalarına yardımcı olur; güvenli bir şekilde bağlananlar, sorunları açıkça kabul edebilirler ve çözüm için çalışırlar. Araştırmalar güvenli bağlanma stilinde olan çiftlerin yüksek evlilik uyumu (Çağlayan ve İpek, 2019, s. 161) ve daha sağlıklı iletişim becerilerine sahip olduğunu (Domingue ve Mollen, 2009, s. 694) göstermektedir. Ayrıca güvenli bağlanma, insanların duygu düzenlemelerine, bilgileri etkili bir şekilde işlemelerine ve net bir şekilde iletişim kurmalarına yardımcı olur (Park, 2016, s. 492). Sosyal hizmet uzmanları aile çalışmalarında çiftlerin/eşlerin bağlanma ilişkilerini değerlendirebilir. Bu değerlendirme sosyal hizmet müdahalesinin nasıl yapılacağı konusunda uygulamacılara yardımcı olabilir.

Ayrılık, kayıp ve yas süreci sosyal hizmette bağlanma kuramının uygulanabileceği önemli bir alanlardır. Bağlanma ve ayrılma bir madalyonun iki yüzüdür. Bağlanma, hayatta kalmak için gereklidir ve bağlanma figüründen ayrılmaya verilen acı verici tepkiler, yakınlığı sürdürmek ve böylece bağlanma ilişkisini korumak ve sürdürmek için güçlü bir motivasyon görevi görür (Nelson, 2011, s. 80). Kuramın çıkış noktası olan ve ampirik bulgular ile desteklenen çocuk ve bakım veren arasındaki bağlanma ve ayrılma süreci her ne kadar çocuklar için kritik öneme sahip olsa da yetişkinler için de durumun önemli olduğu söylenebilir (Lahousen ve ark., 2019, s. 12). Bağlanma, hayatta kalma ve sorunların üstesinden gelmek için gelişmiş evrimsel bir stratejidir (Lahousen ve ark., 2019, s. 1). Planlı, beklenen veya gelişimsel bir ayrılık veya kayıp olsa da bir bağlanma ilişkisi koptuğunda bireyler keder duygusuna kapılırlar (Nelson, 2011, s. 81). Araştırmalar hem bebek hem de yetişkin bağlanmasının yakın fiziksel temas, ayrılık ve kayıp karşısında benzer yas tepkileri içerdiğini göstermektedir (Park, 2016, s. 492). Keder bağlanma figürünün kalıcı kaybıyla başa çıkmak için çalışan bağlanma sisteminin tepkisidir (Nelson, 2011, 81). İster çocuk ister yetişkin olsun kayıp ve yas sürecinde sosyal hizmet uzmanları bireylerin kendilerini güvende hissetmeleri sağlayacak “geçici güvenli sığınak ve üs” görevi üstlenerek müracaatçıların güçlendirilmesini sağlayabilir.

Sosyal hizmette bağlanma kuramı ile ilgili bir diğer önemli nokta da müdahale sürecine ilişkindir. Müracaatçının kendi sosyal yaşamındaki bağlanma stillerine benzer şekilde bir bağlanma ilişkisi de müdahale sürecinde sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçı arasında yaşanmaktadır (Bennett ve Saks, 2006, s. 670). Bu mesleki ilişki “kaçınılmaz olarak birlikte çalıştığı bireylerin ve ailelerin hayatlarına dokunduğu” sosyal hizmet uzmanları için benzersizdir (St. Jean ve ark., 2021). Sosyal hizmet uzmanları bu ilişkinin bir bedeli olarak ikincil travmaya maruz kalabilmektedirler. Yaşanan bu ikincil travmalar sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçı ile arasındaki bağlanma ilişkisini etkileyebilmektedir (Ash ve Grey, 2022, s. 128). Dahası bu süreç sosyal hizmet uzmanının müracaatçıya negatif karşıt transferansı ile sonuçlanabilmektedir.

Müdahalenin getirdiği ikincil travmanın yanında sosyal hizmet uzmanının sağlıklı olmayan bağlanma stiline sahip olması müracaatçı ile kurduğu ilişkiyi doğrudan etkileyebilir ve müdahalenin başarısızlığa sonuçlanmasına yol açabilir (Ash ve Grey, 2022, s. 139). Yapılan bir çalışma (Padykula ve Horwitz, 2012) adeta bu durumu kanıtlar niteliktedir. Kesitsel desen kullanılarak, 63 sosyal hizmet öğrencisi ile yapılan çalışma; sosyal hizmet eğitim süresine bakılmaksızın, güvensiz bağlanma stiline sahip öğrencilerin duygu ve düşüncelerin sözsüz ifade edilmesini doğru bir şekilde tanımlama becerilerinde önemli eksiklikler olduğunu göstermiştir (Padykula ve Horwitz, 2012, s. 70).

Bağlanma kuramının sosyal hizmette kullanımının bir başka yönü de süpervizyondur. Süpervizyon, bir çalışanın başka bir çalışana/çalışanları belirli organizasyonel, profesyonel ve kişisel hedeflere ulaşmada etkinleştirdiği, yönlendirdiği ve kolaylaştırdığı bir süreç olarak tanımlanabilir (Hanna, 2007, s. 13). Araştırmalar, bakım veren ve çocuk ilişkisi ile sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçı ilişkisi arasındaki paralelliklere işaret

ederek süpervizyon alan ve süpervizör ilişkisindeki bağlanmaya odaklanmıştır. Araştırmalar, bağlanma stillerinin süpervizyon ilişkisi içinde sosyal hizmet uzmanlarının mesleki ilişki deneyimlerini yorumlama kapasitesini şekillendirdiğini, yakınlık konusundaki rahatlığını etkilediğini ve başkalarından yardım ve rehberlik arama yöntemini etkilediğini göstermiştir (Bennett ve Saks, 2006, s. 671). Süpervizyon ilişkisi içinde süpervizyon alanın öğrenmesi için "güvenli bir temel" sağlamak süpervizörün sorumluluğudur ve böyle bir ortamda süpervizyon alan profesyonel dünyayı keşfetmekte özgürdür. Bu ortam aynı zamanda, süpervizyon alanın saha deneyimi sırasında meydana gelen kaçınılmaz kırılmaları onarmada süpervizyonu güvenli sığınağına dönüştürür (Bennett ve Saks, 2006, s. 671). Kahn (1998)'nın araştırmasında bulunduğu gibi süpervizyon alan ve süpervizör arasındaki işlevsiz ilişkilerin güvensiz bağlanma dinamiklerine benzediği söylenebilir.

Bağlanma kuramı sosyal hizmet uygulamasında hem müracaatçıları anlama ve değerlendirmede hem de müdahalede karar verme ve müdahalenin başarısını etkileyebilecek süpervizyon ve sosyal hizmet uzmanının kendisini değerlendirmesinde kullanılabilir. Bağlanma kuramı sosyal hizmet uygulamalarına önemli avantajlar sağlamıştır. Bu avantajları şu şekilde sıralanabilir (McMillen 1992, s. 213);

- Bağlanma kuramının gelişimsel temeli olması ve ampirik araştırma kanıtları üzerine inşa edilmesi büyük bir avantajdır.
- Bağlanma kuramı psikososyal yaklaşımlara bazı noktalardan benzerlik göstermektedir. Bu nedenle birey ve ailelerle sosyal hizmet uygulaması için uygundur.
- Kuramın benlik ve içsel çalışma modellerine vurgusu sosyal hizmet uygulamaları için oldukça değerlidir
- Ailelerle sosyal hizmet uygulamalarında esnek olmayan aile etkileşim kalıplarının gelişimini açıklamak için uygundur.
- Bağlanma kuramı kuşaklararası ebeveynlik tarzları ve bağlanma stillerinin aktarımını açıklamada yardımcı olur.

Bağlanma üzerine yapılan çalışmalar kuramın etkililiğini birçok kez ortaya koymuştur. Sosyal hizmet etik, ilke ve değerleri açısından düşünüldüğünde müracaatçıya yardım etmede ve müdahaleden kaynaklı zararı önlemede bu durum önemli bir avantaj sağlamaktadır. Diğer taraftan sosyal hizmette bağlanma kuramı çocukların duygusal gelişimi ve davranışları ile bakım verenlerle ilişki kalitesi arasında ilişkiyi değerlendirme açısından önemlidir (Trevithick, 2005). Bağlanmanın bebeklik, çocukluk dönemlerinden başlayarak insan yaşamının tüm dönemlerini etkilemesi yani diğer bir ifadeyle gelişim dönemlerine yaptığı vurgu sosyal hizmet bakış açısı ile oldukça uyumludur.

McMillen (1992)'nin sıraladığı avantajlara ek olarak müdahale sürecinde müracaatçıların bağlanma stillerinin değerlendirilmesi müdahalenin başarısını artırıcı bir katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan özellikle çocukların ihmal ve istismar durumlarında erken uyarı sistemi gibi işlev görebilir. Evlat edinme/koruyucu aile uygulamalarında ve velayet davalarında bir kanıt özelliği gösterebilir.

Bağlanma kuramının sosyal hizmete önemli katkıları olsa da sosyal hizmet uzmanları ve feminist kuramcılar tarafından kurama bazı eleştiriler getirilmiştir. Bağlanma kuramcılarını, genellikle anne ile olan birincil ilişkilerdeki standartların yaşam boyu sağlıklı gelişimi en üst düzeye çıkarmak için gerekli olduğuna inanmaktadır (Prior ve Glaser, 2007, s. 95). Feminist sosyal hizmet uzmanları bağlanma kuramının toplumsal cinsiyet rollerine dayalı bir analiz sunmadığını ileri sürmekte ve ataerkil olarak nitelendirmektedir (Morris, 2008). Toplumsal cinsiyet rollerine dayalı bir sorun olarak aile içi şiddet söz konusu olduğunda, sosyal adalet bakış açısını ve toplumsal değişim ihtiyacını destekleyen geniş bir bakış açısı sosyal hizmet için vazgeçilmezdir. Bağlanma kuramına yapılan bir diğer eleştiri ise aile içi şiddete maruz kalan kadınlar ve çocuklar ile ilgilidir. Kuramın bireyselleştirilmiş ve cinsiyetçi olmayan bakış açısı aile içi şiddet vakalarında onları etkileyen toplumsal faktörleri dikkate almamakta ve bu şekilde bir sınıflandırma yapmamaktadır (Buchanan, 2019, s. 27). Bu bakış açısı, şiddeti işlevsiz aile ilişkilerinin bir sonucu olarak konumlandırmakta toplumsal cinsiyete dayalı bir sosyal

sorun olarak aile içi şiddete ilişkin feminist bilgiyi dışlamaktadır (Buchanan, 2019, s. 20; Dobash ve Dobash, 2004). Anne/bebek ilişkisinin kategorize edilmesi ve bu ilişkideki potansiyel sorunları konumlandırmak için dar bir merceğe uygulanması; etnik köken, kültür, sınıf ve sosyal kimliklerin göz ardı edilmesi ile sonuçlanmaktadır (Buchanan, 2019, s. 24).

5. SONUÇ

Temellerini psikanalizden alan ve psikanalizin eksikliklerini tamamlamak için geliştirilen bağlanma kuramı bugün sosyal hizmetten psikolojiye, eğitimden tıba kadar farklı disiplinlerin ve farklı uygulama ortamlarının öznesi olmuştur. Bağlanma bakım veren ve çocuk arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmakla yetinmemiş aynı zamanda yaşam boyu gelişim dönemlerinde uygulayıcılara yol gösterici olmuştur. Kuramın araştırmacılar açısından iştah açıcı yönü konu hakkında çok fazla ampirik kanıtın elde edilmesini sağlamıştır. Bağlanma üzerine yapılan araştırmalar, bağlanma stillerinin birey ve ailelerin psikososyal sorunlarının önemli bir kısmını açıklamada oldukça yararlı olmuştur. Öncelikli olarak dezavantajlı ve savunmasız nüfus gruplarının psikososyal sorunları ile çalışan sosyal hizmet uzmanları için bağlanma kuramı uygulamaya yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Bağlanma kuramının bütün gelişim dönemlerinde kullanılabilir olması, kişiler arası ilişkilere yaptığı vurgu ve psikososyal odağı sosyal hizmet uygulamalarında tercih edilen bir yaklaşım olması ile sonuçlanmıştır.

Bağlanma kuramının sosyal hizmet uygulamaları ile önemli oranda uyumlu olduğu söylenebilir. Bağlanma kuramı sosyal hizmet uygulamalarına önemli bir katkı sunmuş olsa da Bennett ve Saks (2006)'ın belirttiği gibi bağlanma kuramı bütün insan davranışlarını açıklamaz, sosyal hizmetin tek değerlendirme yöntemi ve süpervizyon ilişkisinin tek odağı değildir. Dahası bağlanma kuramının toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal eşitsizlikleri dikkate almayan sadece bireye odaklanan yapısı sosyal hizmet uygulamalarından farklılaşmaktadır. Bağlanma kuramının sosyal hizmet uygulamalarındaki yerini incelemeyi amaçlayan bu derleme çalışmasında, bağlanma kuramının sosyal hizmet uygulamalarında bakım veren-çocuk ilişkisini değerlendirmede, ihmal ve istismar durumlarının tespit edilmesinde, evlat edinme/koruyucu aile uygulamalarında, aile/çift sorunlarında, ayrılık, kayıp ve yas danışmanlığında, süpervizyon uygulamalarında ve sosyal hizmet uzmanı-müracaatçı ilişkisini değerlendirmede kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Bağlanma kuramı bütün gelişimsel dönemlerde kullanılmakla birlikte özellikle çocukluk döneminde kritik öneme sahiptir. Çocukluk yetişkinlik döneminin temellerinin atıldığı bir dönem olması bakımından oldukça önemlidir. Sosyal hizmet uzmanları açısından bakıldığında bir çocuğun ihmal ya da istismar edildiğinin belirlenmesi, velayet için hazırlanan inceleme raporlarında veyahut aile sistemi içindeki çocuğu değerlendirmede bağlanma kuramı önemli bir konumdadır. Dahası yetiştirme yurtları, sevgi evleri gibi sosyal hizmet uygulama ortamları göz önüne alındığında sadece değerlendirmede değil aynı zamanda kurum bakımında da bağlanma kuramının oldukça işlevsel olduğu dile getirilebilir. Diğer taraftan aile/çift danışmanlığında partnerlerin bağlanma stillerinin incelenmesi ve değerlendirme açısından ele alınması sosyal hizmet müdahalesinin başarısı için belirleyici olabilmektedir.

Sosyal hizmette bağlanma kuramının kullanılabileceği birçok farklı müracaatçı grubu ve uygulama ortamı olmasına karşın kuramın bazı açılardan eksikliklerinin olduğu söylenebilir. Kuramın bireyselleştirilmiş bakış açısı sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçıların toplumsal cinsiyet rollerine dayalı sorunları ıskalamasına yol açabilir. Dahası bağlanma kuramı toplumsal eşitsizlik ve baskı gibi faktörleri göz ardı etmektedir. Bu durum müdahalelerde müracaatçının suçlanması tehlikesini de beraberinde getirebilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, H. ve Duyan, G. Ç. (2003). Dünyada sosyal hizmet mesleğinin ortaya çıkışı ve gelişimi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14 (1), 1-19.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. ve Wall, S. N. (1978). Patterns of attachment. A Psychological Study of the Strange Situation. New York, NY, Psychology Press.
- Ainsworth, M. S. ve Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 46(4), 333–341. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.46.4.333>
- Ash, Z. ve Grey, B. (2022). ‘I feel... I need to defend myself’: Exploring the influence of social worker’s attachment history on the social worker-client relationship. *Human Systems*, 2(3), 125-143. <https://doi.org/10.1177/26344041221115940>
- Buchanan, F. (2019). A Critical Analysis of the use of Attachment Theory in Cases of Domestic Violence. *Critical Social Work*, 14(2). <https://doi.org/10.22329/csw.v14i2.5879>
- Bennett, S. ve Nelson, J. K. (2010). *Introduction*. Adult Attachment in Clinical Social Work. (s. 1-17). New York: Springer.
- Bennett, S. ve Saks, L. V. (2006). Field notes: A conceptual application of attachment theory and research to the social work student-field instructor supervisory relationship. *Journal of Social Work Education*, 42(3), 669-682. <https://doi.org/10.5175/jswe.2006.200500506>
- Berk, L. E. (2013). Child development. Pearson Higher Education AU.
- Bond, S. B. ve Bond, M. (2004). Attachment styles and violence within couples. *Journal of Nervous & Mental Disease*, 192(12), 857-863. <https://doi.org/10.1097/01.nmd.0000146879.33957.ec>
- Bowlby, J. (1944). Forty-four juvenile thieves: their characters and home-life. *The International Journal of Psychoanalysis*, 25, 19–53.
- Bretherton, I. (1985). Attachment theory: Retrospect and prospect. *Monographs Of The Society For Research in Child Development*, 1 (2), 3-35.
- Çağlayan, Y. İ. ve İpek, M. (2019). Çiftlerde bağlanma stilleri, evlilik ile evlilik uyumu ilişkisinin incelenmesi. *Aydın Sağlık Dergisi*, 5(2), 161-180.
- Çakır, D. (2019). *Maternal bağlanma kuramı*. İ. Çaltekin ve M. Çaltekin (Ed.). Sağlık Bilimleri Alanında Araştırma Makaleleri- 2 içinde, (9-29). Gece Kitaplığı.
- Çetin, N., Aytar, A. G., Pak, M. D. ve Artık, A. (2017). Ergenlerde anne-baba ve arkadaşlara bağlanma biçimleri ile romantik ilişkilerde sorun çözmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(2), 79-95.
- Çelik, Ç. B. (2018). Bağlanma stilleri, psikolojik iyi olma ve sosyal güvende hissetme: Aralarındaki ilişki ne?. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(25), 27-40.
- Çiçek, A. U. (2022). *Bağlanma kuramı açısından kurum bakımının ve evlat edinmenin çocuklar üzerindeki etkileri*. Aktepe E, (Ed.). Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Alanında Bağlanma ve Yansımaları, (s.41-49). Türkiye Klinikleri.
- Demirdağ, M. F. (2017). Bağlanma teorisi’nin kökenleri: John Bowlby ve Mary Ainsworth. *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 76-90.
- Dobash, R. P. ve Dobash, R. E. (2004). Women's violence to men in intimate relationships: Working on a puzzle. *The British Journal of Criminology*: 44(3), 324-349. <https://doi.org/10.1093/bjc/azh026>
- Domingue, R. ve Mollen, D. (2009). Attachment and conflict communication in adult romantic relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26(5), 678–696. <https://doi.org/10.1177/0265407509347932>
- Downes, C. (1988). Foster families for adolescents: The healing potential of time-limited placements. *The British Journal of Social Work*, 18(5), 473-487.

- Fraley, R. C. (2018). A brief overview of adult attachment theory and research. Erişim Adresi: <http://labs.psychology.illinois.edu/~rcfraley/attachment.htm> Erişim Tarihi: 04/07/2023
- Hanna, S. (2007). Not so strange! An application of attachment theory and feminist psychology to social work supervision. *Aotearoa New Zealand Social Work*, 19(3), 12-22.
- Harlow, E. (2021). Attachment theory: Developments, debates and recent applications in social work, social care and education. *Journal of Social Work Practice*, 35(1), 79-91. <https://doi.org/10.1080/02650533.2019.1700493>
- Holmes, J. (2014). *John Bowlby and attachment theory*. Routledge Publication. <https://doi.org/10.4324/9781315879772>
- Holmes, P. ve Farnfield, S. (2014). *Overview: Attachment theory, assessment and implications*. P. Holmes ve S. Farnfield (Ed.), In *The Routledge Handbook of Attachment Theory*, (s. 1-10). Routledge Taylor Francis Group.
- Hazan, C. ve Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualised as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511–515. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.3.511>
- Hazan, C. ve Zeifman, D. (1999). *Pair bonds as attachments: Evaluating the evidence*. J. Cassidy ve P. R. Shaver (Ed.), In *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications*, (s. 336–354). New York, NY: Guilford Press.
- Kahn, W. (1998). *Relational systems at work*. B. Staw ve L. Cummings (Eds.), In *Research in organizational behavior* (s. 39–76). Greenwich, CT: JAI Press.
- Karakuş, Ö. (2012). Ergenlerde bağlanma stilleri ve yalnızlık arasındaki ilişki. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(2), 33-46.
- Karataş, Z. (2017). Bağlanma kuramı açısından kurum bakımının çocuklar üzerindeki etkileri. *Journal of International Social Research*, 10(54), 867-875. <https://doi.org/10.17719/jisr.20175434654>
- Keskin, G. ve Çam, O. (2007). Bağlanma süreci: ruh sağlığı açısından literatürün gözden geçirilmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 23(2), 145-158.
- Kışlak Ş. T. ve Çavuşoğlu, P. Ş. (2006). Evlilik uyumu, bağlanma biçimleri, yüklemeler ve benlik saygısı arasındaki ilişkiler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 9(9), 61-68.
- Lahousen, T., Unterrainer, H. F. ve Kapfhammer, H.-P. (2019). Psychobiology of attachment and trauma—some general remarks from a clinical perspective. *Frontiers in Psychiatry*, 10 (914). <https://doi.org/10.3389/fpsy.2019.00914>
- McMillen, J. C. (1992). Attachment theory and clinical social work. *Clinical Social Work Journal*, 20(2), 205-218. <https://doi.org/10.1007/bf00756509>
- Morris, A. (2008). *Too attached to attachment theory*. In M. Porter ve J. Kelsd, (Ed.). In *Theorising and representing maternal realities*, (s. 107-117). Newcastle: Cambridge Scholars Publications.
- Nelson, J. K. (2011). Separation, loss, and grief in adults: An attachment perspective. *Adult Attachment in Clinical Social Work*, 79-95. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-6241-6_5
- O'Shaughnessy, R. (2023). Attachment and caregiving. *Attachment Theory*, (s. 1-14). <https://doi.org/10.4324/9780203703878-1>
- Padykula, N. L. ve Horwitz, M. (2012). Using psychodynamic concepts to measure interpersonal competencies during social work training: Using psychodynamic concepts. *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 9(1), 48-61. <https://doi.org/10.1002/aps.312>
- Page, T. ve Norwood, R. (2007). Attachment Theory and the Social Work Curriculum. *Advances in Social Work*, 8(1), 30-48. <https://doi.org/10.18060/130>
- Park, C. J. (2016). Intimate partner violence: An application of attachment theory. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 26(5), 488-497. <https://doi.org/10.1080/10911359.2015.1087924>

- Prior, V. ve Glaser, D. (2007). Understanding attachment and attachment disorders. *Infant Observation*, 10(1), 93-97. <https://doi.org/10.1080/13698030701234822>
- Sable, P. (2011). The Origins of an Attachment Approach to Social Work Practice with Adults. *Adult Attachment in Clinical Social Work*, 17-29. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-6241-6_2
- Sadak, E. ve Yıldırım, F. (2020). Kurum bakımından ayrılan bireylerin toplumsal yaşama uyum sorunlarının sosyal hizmetler bağlamında değerlendirilmesi. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 169-191.
- Schindler, A., Thomasius, R., Petersen, K. ve Sack, P. M. (2009). Heroin as an attachment substitute? Differences in attachment representations between opioid, ecstasy, and cannabis abusers. *Attachment & Human Development*, 11(3), 307-330. <https://doi.org/10.1080/14616730902815009>
- Schore, J. R. ve Schore, A. N. (2010). *Clinical social work and regulation theory: implications of neurobiological models of attachment*. Adult Attachment in Clinical Social Work. (s. 57-75). New York: Springer.
- Soysal, A. Ş., Bodur, Ş., İşeri, E. ve Şenol, S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri*, 8(2), 88-99.
- Sözen, F. S. G. (2016). *Suçta sürüklenmiş ergenlerin çocukluk çağı ruhsal travmaları ve annebabaya bağlanma düzeylerinin incelenmesi*, Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- St. Jean, S. A. R., Rasmussen, B., Gillespie, J. ve Salhani, D. (2021). Today in light of yesterday: An exploration of workers' childhood memories in the context of child protection practice. *The British Journal of Social Work*, 51(4), 1150-1167. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcab011>
- Subaşı, N. G. ve Kazan, H. (2020). Infant attachment styles on adult communication. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 10(2), 147-162. <https://doi.org/10.7456/11002100/007>
- Trevithick, P. (2005). Social work skills. Berkshire, UK: Open University Press.
- Tepe, H. T. (2018). *Kuşaklar arası aktarımın bağlanma kuramı ve ruh sağlığı arasındaki ilişki kapsamında sosyal hizmet bakış açısı ile incelenmesi*, Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldız, M. (2012). Bağlanma kuramı açısından yaşlılık dönemine genel bir bakış. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36 (1), 1-30.
- Yüksel, Z. ve Öncü, B. (2017). Geçmişte kurum bakımında kalmış bireylerin kurum bakım deneyimlerine ilişkin özellikleri ve bağlanma biçimlerinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(2), 63-77.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişki bulunmamakta, bu yüzden herhangi bir çıkar çatışması olmamaktadır.

Destek ve Teşekkür: Çalışma için herhangi bir kurum ya da kuruluştan finansal destek alınmamıştır.

Etik Kurul İzin: Bu araştırma, Etik Kurul Kararı gerektiren makaleler arasında yer almamaktadır.

Katkı Oranı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkıda bulunmuştur.